

SZUDÉTANÉMETSÉG ES NEMZETI SZOCIALIZMUS

II.

A nemzeti szocializmus szudétaföldi terjedésének egyik legbiztosabb jele egyébként az az elkeseredetten kemény akció, amellyel a prágai kormány a mozgalmat eltiporni igyekszik. Az előbb közölt statisztikáknál tekintetbe kell venni, hogy a német nemzeti szocializmus agitációja a legmesszebbmenő mértékig tilos Csehszlovákiában, s a párt mégis eredményt ért el. Ha szabad volna az agitáció, mint szabad volt a birodalomban a választások előestéjén, az eredmény még meglepőbb volna. Csehszlovákiában tilos kampóskeresztet viselni, felvonulást, népgyűlést rendezni, a nemzeti szocialista lapok a legszigorúbb cenzúra alatt állanak, stb. Az államhatalom könyörtelenül küzd a mozgalom ellen, mint Dollfuss Ausztriában, ami csehszlovák szempontból elvégre érhető. A pártot nem oszlatták fel,¹ mert addig, amíg erre nem ad határozott okot, a csehszlovák alkotmány ilyesfélét nem engedélyez, s a párt vezetői rendkívül óvatosak a jogi megfogalmazások terén, de a közigazgatási hatalom a hitlerizmus praktikus megnyilvánulásait igyekszik abszolút mértékben lehetetlenné tenni. Az új — szükségrendeletszerű — községi novella értelmében például a kormány egyszerűen nem erősíti meg hivatalukban azokat a polgármestereket, akik nem kívánatosak előtte, s a német városok és falvakban nemzeti szocialista, vagy a velük közösen haladó nemzeti párti polgármesterek sorra lekerültek a helyükről. így mozdította el Prága Hartigot, Dux polgármesterét, Schneidert, Eger polgármesterét, s legújabbban Turbát, Marienbad polgármesterét, mert az a városi koalíció, amelynek élén állottak, Prága szempontjából nem bizonyult „megbízhatónak“. Száz és száz kisebb helyen ugyanez történt. Nap-nap után közölnek a lapok az alább idézett jelentéshez hasonló cikkekét. (Példának a Prager Tagblatt szeptember 2-i számát idézem.)

„Meg nem erősített polgármesterek, feloszlattott városi képviselőtestületek. Prága, szeptember i. A belügyminiszter nem erősítette meg Schollich nemzeti párti képviselő, a neutitscheini polgármester polgármesterré választását. A belügyminiszter továbbá Warnsdorf nemzeti párti polgármesterének, Richter Károly nagyiparosnak megválasztását sem erősítette meg. A polgármesteri funkció gyakorlását az új választásig Josef Coth szociáldemokrata városatyára bízták. Moide, Deutschgabel polgármestere sem maradhatott polgármester, holott nyolc év óta a város élén áll s csak az uralkodó városi pártkoalíció összetétele változott meg. A tartományi hatóságok elrendelték a fischerni városi képviselőtestület feloszlátását.“

Olyan helyeken is vasszigorral lépnek fel a községi képviselőtestületek ellen, ahol ugyan a régi választások eredménye alapján alakult városi parlament uralkodik, de az idők szele meglegyintette azt, amennyiben váratlan hevességgel ellenzékvé vált és folytonosan borsót tör a prágai kormány orra alá. A régi német városi parlamentek pálfordulása egyébként a nemzeti szocializmus radikális terjedésének egyik legérdekesebb és legellenőrizhetőbb jele.

¹ E tanulmány írása óta már feloszlatták.

A nemzeti szocialista sajtót gúzsbakötötték. A párt vezető orgánuma, a duxi Tag elsőnek érezte az új szigorított sajtórendeletet és egy hónapig nem jelenhetett meg ez év tavaszán. A nemzeti szocializmus elleni kormányakció különösen a brünni Volkssport-pör óta szigorú. (Ez a por 1932 szeptember 25-én fejeződött be.) A brünni bíróság azonban megállapította, hogy a német sportegyesület fiatal tagjai „összekötést tartottak fönn külföldi katonai körökkel“ és katonásdit játszottak. Az ítélet után a parlament mentelmi bizottsága kikérte a háztól Jung, Krebs, Knirsch és Schubert nemzeti szocialista képviselőket, akik az ügyben kompromittálva voltak. A szigorú akció a nemzeti szocialista ifjúsági szervezetekben nagy szerepet játszó Petermichel szökése és a letartóztatott Donnhäusernek a börtönben elkövetett öngyilkossága után elérte tetőpontját s azóta változatlanul tart. A lapok (Reichenberger Zeitung, Rumburger Zeitung) külön napi rovatokban számolnak be a nemzeti szocialista párt ellen foganatosított rendszabályokról. („Letartóztatások, házkutatások, szökések“ az állandó rovat címe.) A szigor elől eddig körülbelül 3000 csehszlovákiai német fiatalember szökött át Hitlerhez s külön „szudétanémet rohamosztagot“ alakított a birodalomban. A hatóságok nap-nap után tartóztatnak le fiatal diákokat a prágai egyetemen, vagy a vidéken, s legutóbb például Aschban és Mährisch-Ostrauban került a sor tömeges letartóztatásokra. A mozgalom ennek ellenére tovább nő, s nap-nap után új emberek iratkoznak be nyíltan a párttagok közé. A németországi rádió az egyetlen propagandaeszköz, amellyel Hitler igéi a szudétanémetekhez férközhetnek, s nem csoda, ha a prágai kormány szigorú intézkedéseket latolgat ennek az agitációnak meggátlására. Többek között szó van arról is, hogy német vidéken elkobozzák azoknak az egyéneknek a rádiókészülékeit, akik német állomásokat fognak. (A csehszlovákiai németség szempontjából a breslauer rádióadóállomás körülbelül olyan szerepet játszik, mint a müncheni állomás Ausztria szempontjából.)

Elképzelhetjük, mennyire megnőne a nemzeti szocialisták száma, ha agitációjuk szabad volna. A hitlerizmuson kívül álló német pártok nagyrésze polgári párt, amely — birodalmi recipe szerint — beolvadna a nemzeti szocializmusba, ha szabadon beagitálhatnák őket és a polgárok néhány százalékát nem tartaná vissza a félelem. Németországban a marxisták frontja a leadott szavazatoknak körülbelül 40 százalékát jelentette (s ezt a frontot nehéz áttörni), a szudétanémeteknél a komoly szocialisták frontja legfeljebb 30—32 százalék, a nemzeti szocializmus tehát nagyobb rétegeket abszorbeálhatna szabad agitáció esetén, mint a birodalomban. A községi választások átlaga alapján a 72 német mandátum közül a mai választások és a mai agitációs megkötések esetén a nemzeti szocialista párt 32—36 mandátumot kapna. Ha szabad volna az agitáció, a mandátumok száma 40—45-ig felszökne.

VAN EGY KÜLÖNLEGES harmadik ok is, amely érthetővé teszi a nemzeti szocializmus terjedését Szudétaföldön. A csehszlovákiai németség azt állítja, hogy a nemzeti szocializmus eszméje nála szüle-

tett és innen indult hódító útjára. A mozgalom gyökerei tényleg 1906-ig nyúlnak vissza, amikor az akkori osztrák-német pártok csehországi veresége és a marxisták előtörése után Hermann Brass hohensztádi gyáros az akkori német nemzeti párt keretében Trautenauban megalakította a „Deutsch-Völkische Arbeitspartei“-t s „marxizmus elleni rohamcsapat“-ot épített ki belőle. A mozgalom nagy eredményt ért el: az 1911-es választásoknál a német nemzeti párt 103 mandátumot kapott Brass egyesületének segítségével. Időközben a gyáros kitűnő munkatársakra tett szert: barátja, Burschowsky energikus és aktív irányt adott a rohamcsapatnak és később Knirsch és Jung, akik ma is vezérei a szudétanémet nemzeti szocializmusnak, politikailag elmélyítették, ideológiailag megalapozták a mozgalmat. 1918 májusában a marxizmus aggasztó előretörésének ellensúlyozására a szudétanémetek az eddigi alakulatok felhasználásával új pártot létesítettek „Deutsch-Nationale-Sozialistische-Arbeitspartei Österreichs“ néven, azaz ugyanazt, amit később Hitler Bajorországban újból megalakított. Jung könyve („Grundlagen des Nationalsozialismus“) már akkoriban magában foglalta Hitler elméletének csiráit, különösen a szintézis híres tanát, amely igyekszik összekalapálni és egyéforrasztani a kor két mozgó erejét, a nacionalizmust és a szocializmust. Jellemző az is, hogy 1920-ban, a marxizmus diadalának tetőpontján, a szudétanémetek nemzeti szocialista pártja tovább működött, sőt Brass elküldte Jungot a birodalomba egy nagy korteskörútra, hogy az új tant megismertesse az ottani nemzeti irányzatú elemekkel. Jung csak egy helyen ért el eredményt: Münchenben Hitlernél.

Ilyen körülmények között érthető, hogy a szudétanémetek szerint a nemzeti szocializmus ősforrásai az ő földjükön fakadtak. Ez a történelmi és pszichológiai adottság, az eszme megteremtésének büszke érzése, ugyancsak hozzájárul a közben megerősödött és más formákat kapott mozgalom szudétaföldi elterjedéséhez. Természetesen a párt aszpektuma más lett a csehszlovákiai különleges viszonyok között, mint Németországban. Hiányzik belőle elsősorban a bosszú eleme, talán némileg az elkeseredése is. A csehszlovákiai nemzeti szocializmus és marxizmus között feszült ugyan a viszony — különösen amióta a kormányban levő német szociáldemokrata párt titkárai és ágensei a nyomozók és a feljelentők szerepét játsszák a vidéken — de a polgári pártok és a nácik között nincsen jelentős ellentét. Maguk a német kormánypártok is a barátságos diszkusszió alapján állanak a nemzeti szocialistákkal. Látszott ez a brünni Volkssport-pör után, amikor valamennyi német párt (a szociáldemokraták kivételével) lándzsát tört az elítélt fiatal németek mellett és a cseh hatóságok magatartása ellen.

A szudétanémet nemzeti szocializmus világnézeti és mentalitásbeli részében nem centrális jellegű kérdés továbbá az antiszemitizmus. Valamikor nem így volt. Az antiszemitizmus politikai jelensége hajdan ugyanúgy Szudétaföldön keletkezett, mint a nemzeti szocializmus eszméje. De talán éppen azért, mert a járvány nagyon régi ezen a vidéken, a lakosság átesett a veszedelmes korszakon és bizonyos and-

toxin fejlődött ki benne. Amióta a szudétánémetség kisebbség lett, a zsidóság nem zavarja többé politikai életét. Egyrészt kevés zsidó él a németek között, másrészt nincsenek és nem is lehetnek befolyásos pozícióban a kisebbségi zsidók, harmadrészt — s ez rendkívül megszívlelendő jelenség — a történelmi országokban ősidők óta élő zsidóság egy része szívósan és odaadóan kitart a németység mellett, holott erre semmi hasznothajtó oka nincsen, sőt állandó veszteség éri, ha nem az államnéphez, hanem nyíltan és kihívóan a háttérbe-szorított kisebbséghez csatlakozik. (Különösen Prágában jellemző ez, ahol a 800.000-es cseh tengerben élő 40.000 önmagát bátran németnek valló lakos között 25.000 zsidó van, a helyi zsidóságnak csaknem a fele, s elsősorban ez a gazdag huszonötezer tartja fenn tüntetően a német iskolákat, színházakat és újságokat a cseh nagyvárosban.) A szudétánémet földön élő zsidóság a legrégebben németek között élő zsidóság közé tartozik (gondoljunk az ősrégi prágai ghettóra), s anynyira átítatta a német kultúra, hogy a nehéz sorban sem hagyja el a német nemzetet. Az államfordulat előtt a szudétánémetség a világ-antiszemitizmus élén marsolt, de ma egyre fokozódó mértékben revideálni igyekeznek benne a hajdani nézeteket. A nemzeti szocialista pártban sem oly aktív az antiszemitizmus, mint a birodalmi testvérpártban.

A harmadik különbség a birodalmi és a szudétánémet nemzeti szocializmus között végre az, hogy a hitlerizmus a birodalomban elsősorban társadalomátalakító, az állam struktúráját megváltoztató és a hatalmat átvenni akaró mozgalom volt kezdettől fogva, a szudétánémet nemzeti szocializmus ellenben megmarad tiszta politikai jellegénél. Nem akarja, nem is akarhatja átvenni a minden vonatkozásban diktáló hatalmat. Nem gondol a gazdasági struktúra gyökeres át-alakítására. Életmódján sem akar túlzottan változtatni, s ennek az oka az, hogy a szudétánémet kisember régóta úgy él, ahogy Hitler előírja. (Ne felejtjük: a mozgalom a szudétánémet népben keletkezett.) Ugyanaz a „germános“ erkölcsi elképzelése van, ugyanúgy hiányzik belőle a birodalom köztársasági életét átítató mondain vonás, ugyanaz a kollektív lelkes kispolgár, mint Hitler kívánja. Kulturális mentalitása évtizedek óta azokon a sémákon és azon a fokon épül föl, mint most a birodalom új kultúrája, egyszóval a szudétánémet kispolgár sohasem esett át az „elfranciásító“, „erkölcstelenítő“, „cinikussá tevő pszeudomorfózison“, mint a birodalmi német a köztársaságban, s megmaradt a germán vidékiességnek érintetlenségében, amit Hitler most a birodalomban visszaálmodik. A szudétánémeteknél nem volt mit átértékelni. A Führer örömét lenné a szudétánémet városkákban folyó életmódban, ez az, ahogy ő képzei a „német formát“, ez az, amit nem fertőzött meg az „aszfaltirodalom“. Nekünk persze kissé egyhangúnak tűnik a visszamaradt ízlésű, önmagába begubózkodó, agresszívan germán élet, de megértjük, mert ennek a német kisebbségnek állandóan védekeznie kellett a külső behatások ellen, s a védekezésben védte régi primitív életformáját is, amely így az önmagába gubózkodó nép városrodjjeiben a huszadik század kísértései közepett is megmaradt azon a kezdetleges fokon, amely ma rendkívül kedvez a nemzeti szocialista elképzelésnek.

A szudétanémet nemzeti szocializmus nem kíván új politikai struktúrát teremteni, s nem százszázalékos ellensége a prágai parlamentarizmusnak sem, mert tudja, hogy egy diktatúra csak kárára lehet. Céljai szűkebb horizontúak. Mint fölsoroltam: elsősorban a szudétanémet nemzeti egységet kívánja megteremteni, s e feladat teljesítésére pompásan fölhasználhatja a nagy német nemzeti mozgalmat. Másodsorban a tűnő vagy a veszélyben forgó, s a kisebbségi életben döntő szerepet játszó nemzeti eszmét igyekszik megerősíteni, terjeszteni és határozottabbá tenni. Harmadszor — a két előbbi tétel politikai következményeként — teljes politikai autonómiát kíván kiharcolni Prágától a szudétanémetiség számára.

HANEM EZ AZ A PONT, ahol az egyébként nagymértékben és ügyesen terjedő szudétanémet nemzeti szocializmus zavarossá válik. Láttuk, hogy a mozgalom terjed. Láttuk, hogy terjedésének komoly történelmi, pszichológiai és gazdasági okai vannak. Láttuk, hogy néhány pozitív cél, az egységes front elérése, a nemzeti érzés növelése, az autonómia kívánása népszerűvé teszi a mozgalmat, de nem látunk határozottan körvonalazott politikai programot és nem látunk síma módszereket. A hitlerizmus eszközei agresszívek és meggondolatlanok a szudétanémetiségnél is. Az öregebb vezérek — Knirsch, Jung s főleg az új teoretikus: Jesser — meggondoltak és mérsékelték, föltétlenül a legalitáson belül kívánják tartani a pártot, de a fiatalok radikális, nem törődik mérsékelt vezéreinek szavaival s inkább Kasper, a börtönben ülő munkásvezér túlzásai szerint igazodik. A szudétanémet nemzeti szocializmus problémafölvetésének döntő kérdése az, vajjon a mozgalom a csehszlovák köztársaságtól való elszakadásra törekszik-e vagy megelégszik az energikus eszközökkel kiharcolt politikai autonómiával. A német birodalom vezérei és a szudétanémet nemzeti szocializmus vezetői az utóbbi programot helyeslik, különösen a többször említett és a mozgalom szudétanémet életében nagy szerepet játszó Volkssport-pör óta, amely után a vezérek komolyan gondolt sorozatos lojalitási nyilatkozatot tettek. De a fiatalok nap-nap után átszöknek a birodalmi S. A.-ba, nap-nap után inszenálják a meggondolatlan cselekedeteket. (Lessing tanár meggyilkolása Marienbadban.) A vezérek nem bírnak a forrongó, mohó, elégedetlen s a nyomor és a jogtalanság elkeseredésében minden mindegyes hangulatba eső fiatalokkal. Mindez természetesen megerősíti a csehekben azt a hitet, hogy a párt államellenes. Ilyen körülmények közt a fegyverek, amelyekkel a prágai kormány a nemzeti szocializmus ellen harcol, napról-napra élesebbé válnak. Tempora mutantur! Évekkel ezelőtt Benes külügyminiszter a külföldön büszkén mutathatott rá a szudétanémetek teljes lojalítására, mint a „demokratikus csehszlovák állam politikájának legnagyobb sikerére“, s ma a prágai kormány fögondja éppen a németiség, nagyobb gond, mint a kommunista veszedelem vagy a magyar probléma s az összpontosított figyelmet csak legutóbb térítette el némileg a németiségről egy váratlanul jött újabb nehézség: a nyitrai Pribina-ünnep után agresszíven kiújuló szlovák autonomista-mozgalom.

Mégis mi az a program, amit a forrófejűektől és a katasztrófa-politikusoktól eltekintve a nemzeti szocializmus józan vezeterei a magukénak vallanak? Nem gondolnak erőszakos elszakításra, mert tudják, hogy ez világkatasztrófát jelentene. Mászt kell kitalálniok, amivel az elégedetlen, a radikális s a „náci-áfiumtól“ megejtett szudétanémet népet magukhoz láncolják. Így jutottak el az autonómia programjához. Alapjában véve ez a program sovány és bizonytalan, de minden más mohó cél holtpontra futott és a birodalmi párt éppúgy, mint a szudétanémet párt kénytelen volt belátni, hogy Hitler uralmának fönmaradása érdekében mérsékelni kell a törekvéseket. Időt nyerni, ez a németországi szempont és a birodalom határán kívül létező nemzeti szocialista pártok, főleg a szudétanémet párt, kénytelen alkalmazkodni hozzá. Amit tehát a szudétanémet nemzeti szocializmus vezeterei hangoztatnak, lemérsékelt és mentes a szenzációktól. A legutóbbi, szeptember 2-i aussigi pártnapon, amikor a vezetőség felháborodva tiltakozott a Lessing-gyilkosságban való részvétel vádjá ellen, Jung képviselő nyomatékosan leszögezte a szudétanémet nemzeti szocialista pártpolitika irányelveit:

„Félreértések elkerülése céljából meg kell állapítani, — mondotta — hogy a birodalmi német csatlakozási és „gleichschaltolási“ igyekezetek nem jönnek tekintetbe. A párt politikai alapját az egységes front megteremtése és a szudétanémetiség összefogása alkotja. Társainkat ismételten óvjuk attól, hogy kapcsolatba lépjenek a birodalmi német párt-szervezetekkel és még a kétségbeesés határain levő munkanélkülieket is óvjuk attól, hogy a német birodalomban keressenek munkát. A csehszlovák hatóságok és bíróságok ama álláspontját, hogy a birodalmi német nemzeti szocialista párt és a csehszlovákiai német nemzeti szocialista párt veszélyezteti a csehszlovák köztársaság egységét és létét, helytelennek tartjuk. Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a hatóságoknak ezt az álláspontját megváltoztassuk és kénytelenek vagyunk a bekövetkezendő fejlődésre bízni a döntést. A leghatározottabban leszögezem, hogy egyetlen szudétanémet sem jogosult hazánk határain túl a szudétanémetiség nevében nyilatkozatot tenni. Meg vagyunk győződve arról, hogy a jelenlegi forradalmi nyugtalanság nyugodtabb fejlődésnek ad helyet s a szudétanémet nemzet egységesítésére és mély nemzeti érzéssel való megtöltésére irányuló munkánk békésen befejeződhet.“

A mondottakból látszik, hogy a szudétanémet nemzeti szocialisták programjának lényeges része az, amit szeretnek „belső megégyesülésnek“ nevezni. Egységes front, függetlenség minden külső behatástól, a külföldre szökött nemzeti szocialisták megtagadása, — valóban Prága sem kívánhat szelídebb programot. De Prága nein hisz a nemzeti szocialisták lojalitási nyilatkozatainak, s jellemző, amit a Národní Politika, a legnagyobb cseh lap, szeptember 7-én mintegy a cseh közvélemény nevében Jung és a párt hivatalos bejelentésére válaszolt.

„Kampóskereszteseink megkísérlik, hogy félrevezessék a cseh közvéleményt és eloszlassák arra vonatkozó aggályait, hogy előkészítik a talajt az eljövendő nagy német birodalom számára. Holott eddigi munkájuk a lojalitási nyilatkozatok ellenére kizárólag az elszakadásra irányult. A legújabb taktikai páfordulás bennünket meg nem tóveszthet.“

Így és hasonló módon folyik a csatározás a német nemzeti szocialisták és a csehek között.

A NEMZETI SZOCIALISTÁK alig merik azt a politikai programmed hangoztatni, amelyet az első, a teljes elszakadás ma már nem létező programja után második számú programjuknak nevezhetnénk: a politikai autonómia követelését. A csehek bizalmatlansága és a hatóságok szigora annyira megnőtt, hogy az autonómia követelése is túlzottnak és veszedelmesnek látszik. Viszont a prágai kormánynak a németekkel szemben követett magatartása csupa negatívumból áll és pozitívumokat nem nyújt. A német vezérek váltig hangoztatják: tessék valami olyat kitalálni és a német népnek adni, ami kielégíti, ami megnyugtatja — s a háborgás nyomban lecsendesedik. Elvégre a Hitler-mozgalmat nem fentről vetítik be a szudétanémet népbe, hiszen az agitáció jóformán teljesen lehetetlen, hanem a mozgalom lentről jön és lentől terjed. Csak ha a szellemi és az anyagi elégedetlenség okai megszűnnek, akkor remélhető a megbékülés, mert illúzió volna azt gondolni, hogy a három és félmillió erős és gazdag nemzetiséget egyedül csendőrökkel és hatóságokkal tartósan féken lehet tartani.

De senki sem talál megfelelő megoldási módot. Az aktivizmus varázsereje régen megtört, más programot pedig Prága nem állít föl. A szudétanémetiség jövője körül jelenleg nagy a tanácstalanság: a kormány nem tudja mihez kezdjen, de maguk a szudétanémet vezetők sem igen látják, — s ez Jung hivatalos nyilatkozatából is kitűnik — hová fejlődnek az események. A központi kormányzás idegességében kezdi a németiség valamennyi nacionális megmozdulását büntetni, aminek következménye természetesen az lett, hogy a többi ellenzéki polgári párt, főleg a nemzeti párt, csaknem fenntartás nélkül csatlakozott a nemzeti szocializmushoz. Prága hallani sem akar az autonómia megadásáról s az autonómia nevének pusztá említése máris szállka a szemében. (Az autonómia követelése évekkel ezelőtt megengedett dolog volt és a „demokratikus diskusszió“ szabadon folyhatott erről a témáról, de ma, Hlinka erélye és a német nemzeti szocialista követelések után, államellenes dolognak számít.)

A német aktivista pártok most a „várakozás“ álláspontján állnak. Várni, amíg a nemzeti szocialista betegség kitombolja magát, várni, amíg a szudétanémet kiábrándul „a hitlerizmus meddő eszméjéből“ s újra elérkezik az aktivizmus ideje. A várakozás álláspontját a passzivitásba kényszerült aktivista németek találták ki, de az idea föltűnő módon terjed az összes tanácstalan politikai irányzatok között. A várakozás álláspontját képviseli tulajdonképpen a nemzeti szocialista mozgalom vezetősége is. Várni, kitartani, majd csak lesz valahogy, majd csak jön valami és valaki. Az autonómia pozitívumát a józanabb nemzeti szocialisták kezdik szintén szkeptikusan nézni, mert nincsen fogalmuk arról, hogy miként lehetne az egymástól elválasztott szigeteken vagy a hosszú vékony sávokon és a csehekkel összekeverten élő németiségből lekerekített politikai autonóm egységet formálni. Kiterveztek ugyan egy „zárt német telepedési területet“, amely 24.844 négyzetkilométer volna és 2,792.373 lakosából 2,527.440 a német és csak 249.245 a cseh s összesen 3136 községből állna, de

ez a terület alaktalan, összeköttetés nélküli, több helyen megszakadó képződmény s a németeknek sincs nagyon ínyére.

Az aktivizmus és a negativizmus a várakozás álláspontjára helyezkedik, de ezt teszi tulajdonképpen a cseh államhatalom is, amikor nem tud pozitív programot nyújtani a németeknek, hanem a szigorú rendőri rendszabályok gyakorlati alkalmazásával tölti idejét. A kormány abban reménykedik, amiben az aktivizmus, hogy a német-ség lendülete majd csak megtörik és a nemzeti szocializmus forgószele elviharzik. Mindenki vár. Nagy szerencse, hogy a szudétanémet-ség megfelelő fizikai és szellemi kondícióban van, hogy bizvást várhat és tényleg a jövőre bízhatja a megoldást. Büszkén mondotta valamennyi német informátorom, hogy a német kisebbségben rengeteg erőtartalék rejtőzik és okvetlenül elegendő potencia a jobb jövő kiváráására. Nem olyan kisebbség ez, amely évről-évre gyengül. A krízis viszontagságait jobban viseli, mint akár a cseh többség. Az állam lakosságának 23 százalékát alkotó német-ség takarékbetéteinek összege például az összes takarékbetétek 44 százaléka s magában véve ez az adat is mutatja a kisebbség nagy erejét. A német kézben levő ipar az állam legfőbb jövedelmi forrása: ha leáll, az adóbevételek a minimumra csökkennek. A kormány akarva nem akarva, kénytelen mindent elkövetni a német ipar zavartalan funkcionálása érdekében s nem büntetheti ezt a jövedelmi forrást tulajdonosainak és munkásainak, a németeknek, politikai meggyőződése miatt. A szudétanémet nép évtizedek óta megszokta, hogy független pályákon keresse kenyerét s ezen a téren ugyanolyan agilitásra tett szert, mint a zsidóság. Az évtizedes nemzetiségi harcok megtanították az önállóságra. A német magánhivatalnok például keresett cikk és cseh területen is szívesen alkalmazzzák, mert pompásan megfelel feladatának és — természetesen — bírja az államnyelvet. A német-ség káderei egyszóval nem bomlanak s az elnemzetlenítési törekvések régen csődöt mondtak.

Abban a tanácstalanságban, amit egyrészt a krízis, másrészt a nemzeti szocialista mozgalom betörése okozott szudétanémet földön, valamennyi párt a várakozás álláspontjára helyezkedik. Egyelőre senki sem tudhatja, meddig tart ez az óvatos „átvurstlizás“, mely rendkívül hasonlít a „forró kása kerüléséhez“. De a hatalmas kisebbség várhat, mert erői nem csökkennek és elég tartalék áll rendelkezésére. A szudétanémet-ség felkészült bátorsággal néz a jövőbe, bármit hoznak is a kiszámíthatatlan fejlemények.

Így vélekednek a hivatalos elemek, a pártok vezetői. De lent, a népnek a hitlerizmus agresszivitásától átítatott mélyén ismeretlen és veszedelmes erők forrnak. A nemzeti szocialista mozgalom turbulensebb rétegei rosszalják a várakozás álláspontját s az azonnali cselekvés szükségességét hirdetik. Állandóan terveznek valamit, amivel a világ figyelmét magukra irányíthatnák. Ezek a nyugtalanok a legszívesebben erőszakos demonstrációkat rendeznének s azt sem bánnák, ha kitörésük a cseh államhatalom drasztikus szigorúságú katonai ellenrendszabályait vonná maga után és a csehszlovákiai német-ség teljes lehengerlését eredményezné. Sőt épp ezt látnák a

legszívesebben. Mert véleményük szerint az erős szudétánémetség a hosszabb-rövidebb elnyomást kibírná, de a világ kénytelen volna föllismerni, hogy egyrészt az egész szudétánémetség egy táborban van, másrészt száz százalékosan elégedetlen a mai helyzettel, harmadrészt az államhatalom csak a szuronyok kegyetlen erejével tudja fönn tartani a rendet, ami elvégre huzamosabb időre tarthatatlan állapot s amin a humanizmus és a népek szabadsága nevében feltétlenül intézményesen segíteni kell. A szudétánémet nemzeti szocialisták radikális szárnya, amelyhez sok névtelen vezetővel főleg az ifjúság és a munkanélküliek elkeseredett tömege tartozik, a felforgatást, a nyílt belső zendülést látja a szudétánémetek többségét jelentő hitlerizmus programjának. A csehek számolnak a német népszenvedély elemi kitörésének lehetőségével. Biztosak ugyan győzelmükben, tudják, hogy hadseregükkel bármikor letörhetik a német zendülést; de mit szólna Európa, ha látná, hogy a szudétánémetség tényleg csak terrorral fékezhető meg és elkeseredett elégedetlenségében a börtönt és bitót jelentő lázadástól sem riad vissza? A „megbékítő és kiegyensúlyozó“ cseh demokrácia nimbuszának íziben vége volna és a nyugati hatalmak kénytelenek volnának újfajta megoldásokra gondolni.

A radikális hitleristák egyszerűen a mártírszerepben látják a szudétánémet nemzeti szocialista egység világjelentőségű rendeltetését. Macedónok akarnak lenni s bármily távol áll a macedonság mentalitása a különben reális és higgadt szudétánémet lélektől, a hitleri csoda e hihetetlennek látszó változást is előidézheti benne, különösen mert az elégedetlenség és az elkeseredés csirái ott lappanganak a krízis következtében tarthatatlan helyzetbe került szudétánémetségben. (Ne felejtsük el, a munkanélküliség az ő területükön a legnagyobb egész Csehszlovákiában, s ők érzik legjobban az állam leépítő tendenciáit.) A prágai sajtó aggódva figyeli a robbantó erők gyülekezését s éppen a napokban járta be a cseh lapokat a riasztó hír, hogy „a csehszlovák nácik ősze tervezik zendülésüket és az államhatalom terrorjának kiprovokálását. Vigyázni kell és megőrizni a hidegvért.“

Az erőszakos felkelés kétélű fegyver. Mert lehet, hogy nem azt eredményezi, amit a szudétánémetek elképzelnek, lehet, hogy Európa helyeselni fogja Prága szigorúsági ellenintézkedéseit, lehet, hogy a zendülés fegyveres bonyodalmat idéz elő, amit Hitler bizonyára kerülni akar. A vezérek éppen ezért mérsékletre intenek s a másik, a gyengébb programot, a várakozás programját ajánlják. A kívülálló nem tudhatja, melyik irány lesz erősebb a pártban s így mást nem mondhat a mai szudétánémet állapotokról, csak azt, hogy bizonytalanok s a megoldást csupán a jövő hozhatja meg.